

Tööturu Ülevaade

Eesti Pank
EUROSÜSTEEM

2/2023

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõupakkumise ja -nõudluse ning tööjõu hinna ehk palkade arengut. Keskpank jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu on tööjõupakkumise või tööjõu aktiivsuse muutusel otsene mõju potentsiaalsele majanduskasvule. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Kuna euroala rahapoliitika eesmärk on hinnastabiilsus ja Eesti majandus on avatud, saab meie majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on vajalik tööturu paindlikkus ja see, et palgatõus vastaks tootlikkuse kasvule ega põhjustaks tootmiskulude kasvades liiga kiiret inflatsiooni.

Koostanud	Orsolya Soosaar, Lauri Matsulevitš
Toimetanud	Ragne Rambi
Küljendanud	Triinu Talve, Urmas Raidma
Võrguväljaanne	ISSN 2346-6936

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	4
TÖÖJÕUNÕUDLUS.....	5
TÖÖPUUDUS	11
Taustinfo 1. Loomuliku tööpuuduse määr Eestis	13
TÖÖJÕUPAKKUMINE.....	15
KESKMINE PALK.....	18
Taustinfo 2. Eesti töötleva tööstuse tööjõukulu rahvusvahelises võrdluses.....	22

KOKKUVÕTE

Energia- ja sõjakriisist sai alguse nüüdseks juba kuus kvartalit kestnud majanduslangus. Tööturule jõuab majanduslanguse mõju viivitusega ja nii püsis ka tööhõive veel 2023. aasta esimeses pooles kokkuvõttes stabiilsena. Teises ja kolmandas kvartalis näitasid mõned andmeallikad küll tööhõive mõningast kahanemist. Majanduslanguse ulatust arvestades on aga hõive seni kahanenud vähe, vähemalt eelmiste kriisidega võrreldes. Töökohti on tõenäoliselt aidanud hoida reaalpalka ulatuslik kahanemine majanduslanguse hakul, mis lubas ettevõtetel säilitada kasumeid. Ka võisid tööandjad nõudluse taastumise ootuses töötajaid palgal hoida, sest pikaajalise tööjõupuuduse tingimustes on kulukas neid taas värvata. Alates 2022. aasta lõpust on aga reaalpalk jõuliselt taastunud ja vahepeal kahanenud tööjõu ühikukulu on jõudnud tagasi kriisieelsele tippasemele. Kui majandusaktiivsus edasi vindub ja palgakasv jätkub, on ettevaates oodata, et tööhõives tekivad edasised tagasilöögid. Seda kinnitavad tööandjate pessimistlikumaks muutunud hõiveootused ja ka töötukassa vahendatavate vabade töökohtade väiksem arv.

Majanduse tsüklilised kõikumised mõjutavad eelkõige erasektori hõivet ja seekordsed šokid tabasid selles kriisis esimesena tööstussektorit. Tööstussektori sees on hõive märkimisväärselt kahanenud töötlevas tööstuses, eriti puidutöötlemisega seotud harudes. Töötleva tööstuse ja väliskaubanduse kehv olukord, aga ka müügimahtude vähenemine kaubanduses rõhuvad omakorda veonduse ja laonduse tegevusala, kus samuti hõive kahaneb. Varasemast väiksem on tööstussektoris nõudlus renditööjõu järele, mis on kahandanud teenuste sektorisse kuuluva halduse ja abitegevuse tegevusala hõivet. Töökohtade kadumist erasektoris on aidanud mahendada hõive kasv avalikus sektoris. Töökohti on rohkem nii avaliku halduse ja riigikaitse, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande kui ka hariduse tegevusalal.

Pikalt väga madal püsinud töötuse määr tõusis tööjõu-uuringu andmetel 2023. aasta teises kvartalis järsult, kuid seda enamjaolt tänu elanike tööjõus osalemise kasvule. Eurostati poolt avaldatud andmete põhjal jätkus töötuse määra tõus ka kolmanda kvartali kuudes. Registreeritud töötus suurenes hooajalisi tegureid arvestades samuti alates maikuust, mis koos vabade töökohtade arvu vähenemisega tähendab, et registreeritud töötute arv ühe vaba töökohta kohta kasvab hoogsalt. Väiksemale tunnetatud tööjõupuudusele osutavad ka tööandjate küsitluse andmed. Suurem konkurents töökohtade pärast peaks kahandama palgatõusurvet.

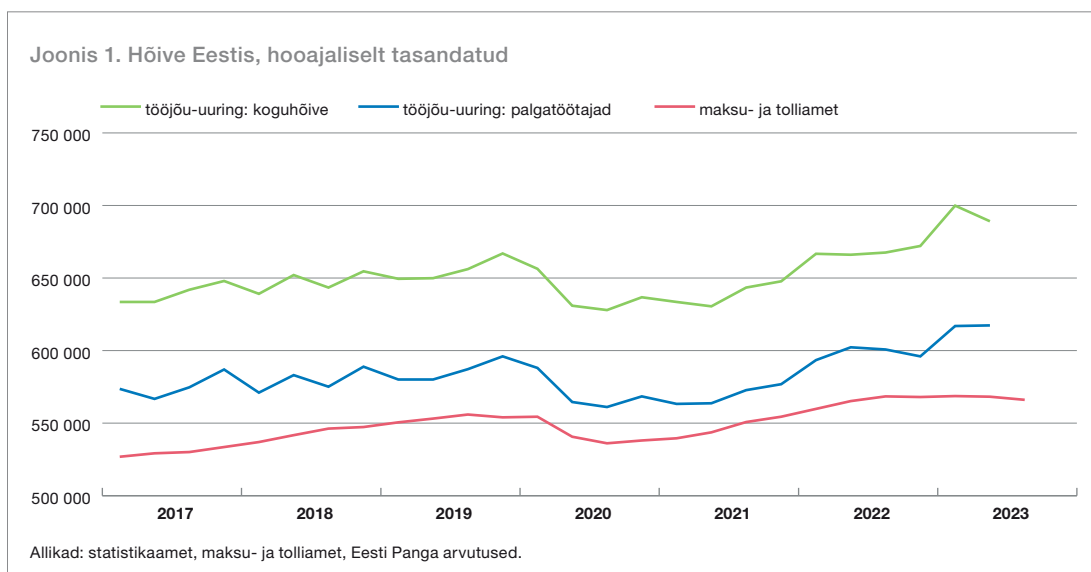
Keskmise brutokuupalga kasv 2023. aasta esimeses pooles kiirenes, kuid sellesse panustas hüppeline palga alammäära tõstmine hariduses, siseturvalisuse valdkonna palgakasv ja uue kollektiivlepingu jõustumine tervishoius. Erasektori palgakasv teises kvartalis veidi aeglustus, kuid kestvat majanduslangust arvestades oli see siiski kiire ja suurendab tööjõutulu osakaalu SKPs. Tööjõukulu kasv Eesti töötlevas tööstuses pole alates koroonaviiruse pandeemia eelsest ajast tänaseni siiski märkimisväärselt ületanud meie naaberriikide Läti ja Leedu oma ning on olnud aeglasem ka võrreldes Poola ja veel mõne Kesk- ja Ida-Euroopa riigiga. Vähemasti väga üldisel tasemel ei viita andmed seega töötleva tööstuse ettevõtete palgakulust lähtuvale konkurentsivõime kahanemisele võrreldes nende riikidega.

TÖÖJÕUNÕUDLUS

HÕIVE

Pikalt kestnud majanduslanguse kiuste püsis tööhõive Eestis 2023. aasta esimeses pooles ja kolmanda kvartali alguses ajaloolises võrdluses suhteliselt kõrgel tasemel. Kvartali arvestuses on olukord siiski halvenenud ja viimased andmed viitavad väikesele langusele (vt joonis 1). Aasta varasema ajaga võrreldes kasvas hõivatute arv Eesti ettevõtetes ja asutustes töäjõu-uuringu andmete järgi 2023. aasta esimeses kvartalis 5% ja teises 3,4%. Esimese kvartali näitajat mõjutas tavalult väike hinnang välismaal töötavate Eesti elanike arvu kohta. Kui võtta arvesse kõigi Eesti elanike hõive kasvu sõltumata töökoha asukohast, suurenes hõive mõlemas kvartalis 3,2%.

Töäjõu-uuringu hinnangute puhul tuleb arvestada, et selle uuringu tulemusi laiendatakse Eesti alaliste tööealiste elanike arvule iga aasta 1. jaanuari seisuga. Kui elanikkond aasta kestel suureneb, nagu juhtus 2022. aastal, siis aasta teises pooles alahindab uuring hõivatute, töötute ja mitteaktiivsete inimeste arvu. Valimi ülesehituse tõttu küsitletakse vastset Eestisse elama asunud inimesi väiksema tõenäosusega kui neid, keda loeti Eesti elanikeks vähemalt kaks aastat järjest. Seega lisanduvad tõenäoliselt kõrgema töötuse ja madalama hõive määraga Ukraina sõjapõgenikud küsitletavate hulka järk-järgult ning valimi põhjal hinnatud hõive ja töötuse määr, mida laiendatakse kõigile tööealistele, peegeldab pigem pikemalt Eestis elanud inimeste käekäiku tööturul.

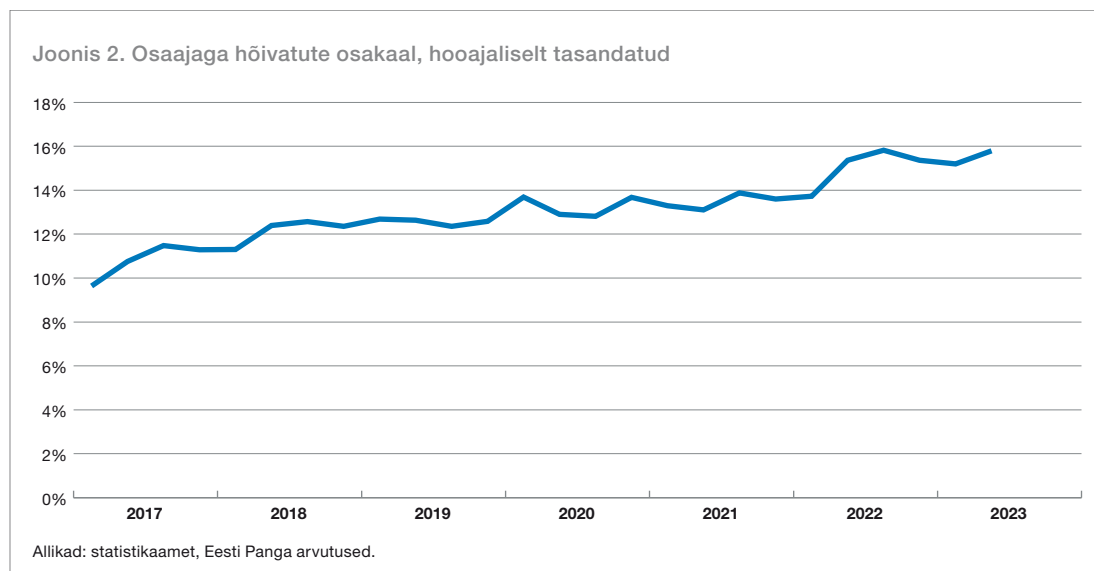

Töäjõu-uuringul põhinevat hõivehinnangut saab meetodika poolest kõrvutada registriandmetega töösuhete ja deklareeritud palka saanute arvu kohta, millega ei kaasne ülal kirjeldatud eripärasid migratsiooni arvesse võtmisel ega ka statistilist mõõtmisviga. Pikemas vaates võib öelda, et uuringu hinnangud ja registriandmed hõive arengu kohta ühtivad: 2019. aastaga võrreldes oli hõivatuid 2023. aasta esimeses pooles kõigi allikate järgi ligikaudu 2% enam. 2023. aasta puhul näitavad registriandmed aga pessimistlikumat pilti. Maksu- ja tolliameti (EMTA) andmete järgi kasvas deklareeritud palka saanud inimeste arv esimeses kvartalis 1,6% ja teises 0,5%; kvartali võrdluses on aga selle näitaja kohaselt hõive kasv alates 2022. aasta kolmandast kvartalist pidurdunud ja 2023. aasta kolmandas kvartalis toimus 0,4% suurune langus. Statistikaameti avaldatavad töötajate registri andmed viitasid, et aasta varasema ajaga võrreldes vähenes töösuhete arv 0,8% juba teises kvartalis, kolmandas kvartalis aga süvenes langus 1,5%ni.

Võrreldes eelnevate kriisidega on hõive seni kahanenud vähem – kui arvestame majanduslanguse ulatust. Nii 2008.–2009. aasta finantskriisi kui ka koroonaviiruse kriisi ajal kahanes erasektoris deklareeritud palka saanud inimeste arv kriisieelsest tipust arvates mõnani nimelt ligikaudu samal määral kui SKP. Seekordse,

energia- ja sõjakriisiepisoodi hõive tiptase saabus erasektoris 2022. aasta kolmandas kvartalis ja 2023. aasta kolmandaks kvartaliks kahanes see 0,8%. Püsivhindades SKP langes samal ajal 4,1%. Väiksemat langust selgitab mitu tegurit. Esiteks oli enne kriisi Eesti tööturul üsna terav tööjõupuudus ja osa töö kaotanud töötajatest on leidnud rakendust ettevõtetes, kelle toodete ja teenuste järele nõudlus kahanenud ei ole. Erinevalt varasematest kriisidest on hinnatõus olnud kiire ja tänu sellele pole lisandväärtus jooksev hinnas viimase kuue kvartaliga kahanenud, vaid kasvanud suisa 13,6%. 2022. aasta jooksul kasvasid ettevõtete kulutused tööjõule aeglasemalt kui lisandväärtus jooksev hinnas, mis on toetanud ettevõtete kasumliikkust ja vähendanud vajadust töökohti kulude kokkuhoiu eesmärgil kiiresti kokku tõmmata.

2022. aastal tuli enamik hõive kasvust sellest, et suurenes osaajaga töötajate arv. Ka 2023. aasta esimeses pooles kasvas osaajaga töötamine kiiremini kui täistööajaga töö (vt joonis 2). Osakoormusega hõivatute osakaal on Eestis kasvutrendil olnud juba pikka aega, mis on heas kooskõlas tööjõu osalemise kasvuga ja tööandjate suurema paindlikkusega. Tõenäoliselt on osaajaga töötamise ja tööjõu osalemise kasvule kaasa aidanud sotsiaalkindlustushüvitise programmide, näiteks töövoimetuskindlustuse ja vanemahüvitise rohkem tööhõivet toetavaks muutmine kui ka järjepidev pensioniea tõus. Osaajaga töötavad sagedamini naised, noored ja eakamad. Vaid vähesed osakoormusega töötajad sooviksid töötada rohkem tunde. Vaeghõivatute osakaal on püsinud väike ja ulatus 2023. aasta esimeses pooles ligikaudu 1,2%ni kõigist hõivatutest.

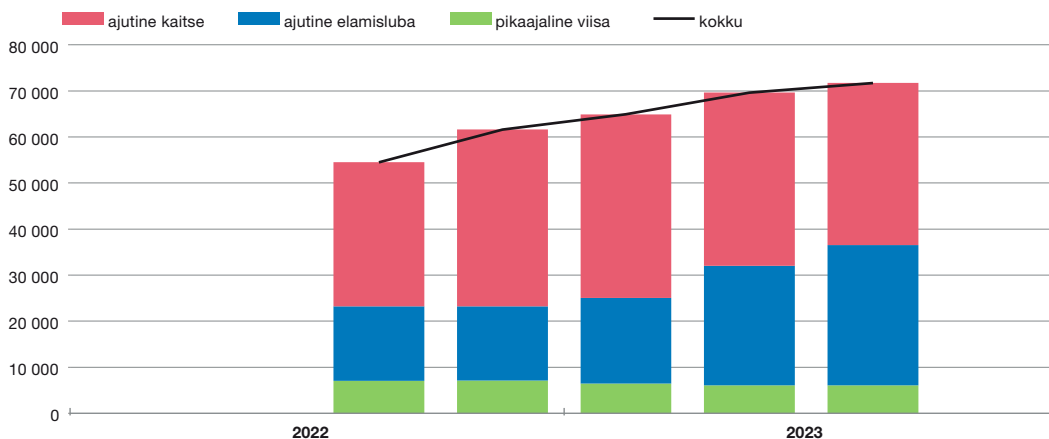

Võrreldes aasta varasema ajaga suurenes hõive ka tänu sellele, et Eesti tööturule lisandus Ukraina sõjapõgenikke. Kuigi ajutise kaitse alusel Eestis viibijate arv on 2023. aastal hakanud kahanema, on Ukraina kodanike arv Eesti rahvastikuregistris endiselt tõusuteel. Seda eelkõige seetõttu, et mõned inimesed, kes viibisid siin varem ajutise kaitse alusel, on saanud ajutise elamisloa (vt joonis 3).

Statistikaameti kiirstatistika järgi oli 17. septembri seisuga tööga hõivatud ligikaudu 12 200 ajutise kaitse saajat, umbes poole rohkem ehk 4300 inimese võrra rohkem kui aasta eest. Kuigi andmed on ebatäiuslikud, saab kindlasti väita, et ajaga on sõjapõgenike hõive kasvanud ja tööpuudus vähenenud (vt joonis 4). Erinevus kohalike elanikega on siiski veel suur.

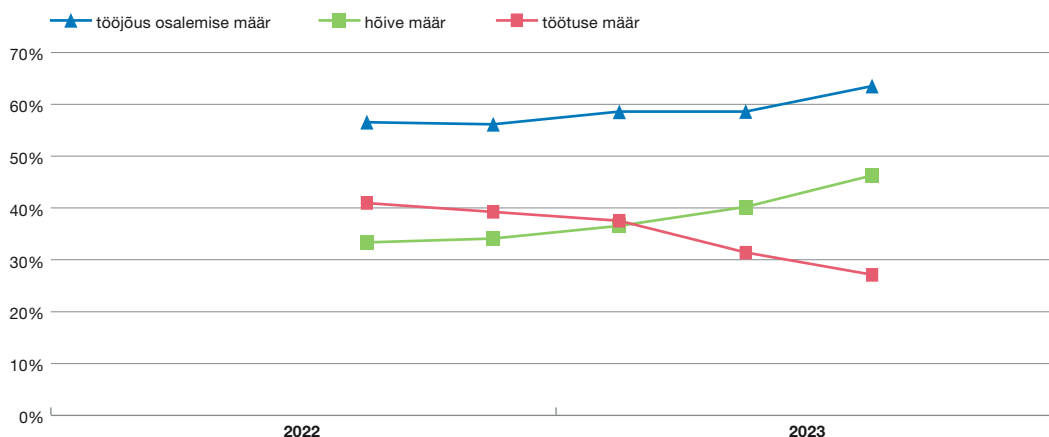
Tööhõive määr 15–74aastaste elanike hulgas tõusis 2023. aasta esimeses pooles aasta võrdluses 0,4% ja ulatus 69,8%ni (vt joonis 5). Koroonaviiruse kriisile eelnenud ajaga võrreldes on naiste hõive määr selgelt tõusnud, meeste oma aga pole veel taastunud. Naiste hõive määra tõusu taga on suuresti just keskmises tööeas vanuserühm. Oma rolli selles võib mängida paindlikumaks muudetud vanemahüvitise süsteem ja ka teenuste sektori suur tööjõunõudluse kasv. Noorte hõive määr on madalam kui enne

Joonis 3. Ukraina kodanikud Eestis

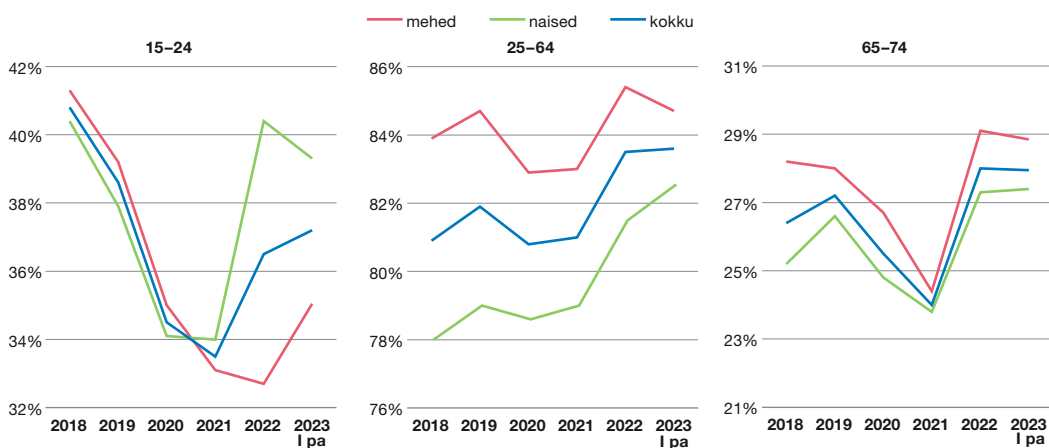
Allikad: sotsiaalministeerium, statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Joonis 4. Ajutise kaitse saanute käekäik tööturul (15–74aastased)

Allikad: sotsiaalministeerium, statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

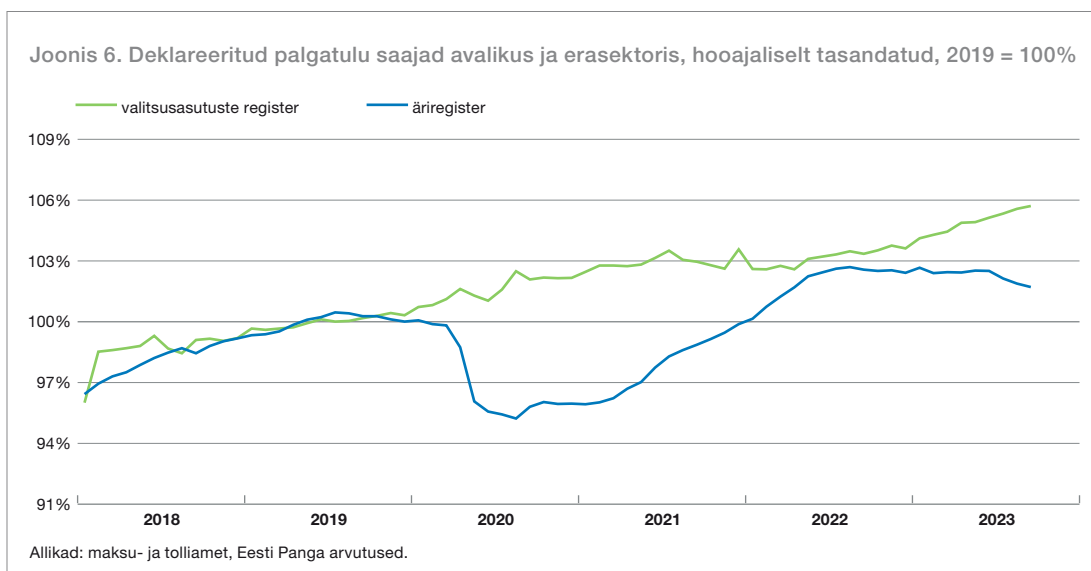
Joonis 5. Tööhõive määr vanuserühma ja soo järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

koroonaviiruse kriisi, kuid selle põhjused võivad peituda vanusestruktuuri muutustes. Nimelt on noorte aktiivsus tööturul väga väike 15 ja 19 eluaasta vahel, mil enamik neist omandab keskkaridust, ning suureneb kiiresti alates 20. eluaastast.

Majanduslanguse mõju hõivele avaldus 2023. aasta esimeses pooles erasektoris (vt joonis 6), samal ajal kui mitu andmeallikat viitab, et avalikus sektoris hõive kasvas. See on üsna ootuspärane, sest halbadel aegadel väheneb lisandväärtus kõige rohkem erasektoris, avaliku sektori asutused muutuvad tööandjana atraktiivsemaks ja neil õnnestub täita varem täitmata püsinud töökohti. Deklareeritud palka sai 2023. aasta esimesel poolaastal valitsusasutuste registri asutustes kuus keskmiselt 100 159 inimest ja nende arv suurenes aastaga 1,8% ehk 1730 võrra. Kasv jätkus sarnases tempos ka kolmanda kvartali kuude jooksul. Sealhulgas suurenes avaliku teenistuja või kõrgema riigiteenija lepingute arv töötajate registri järgi 1,3%. Enamjaolt kuuluvad valitsemissektori asutused hariduse, tervishoiu või avaliku halduse tegevusalasse. Hariduses ja avalikus halduses suureneski palka saanute arv poolaasta keskmisena 1,8%. Statistikaameti kiirstatistika järgi suurenes töölepingute arv avalikus halduses ja hariduses kokku 2,3%, töäjõu liikumise uuringu järgi 1,6%. Tervishoius suurenes deklareeritud palka saanute arv 2,3%, aga kahjuks ei saa siin eristada hõive kasvu avalikus ja erasektoris. Erasektori ettevõtetes töötavate tervishoiutöötajate osakaal oli 2022. aastal Tervise Arengu Instituudi andmetel umbes 30%.

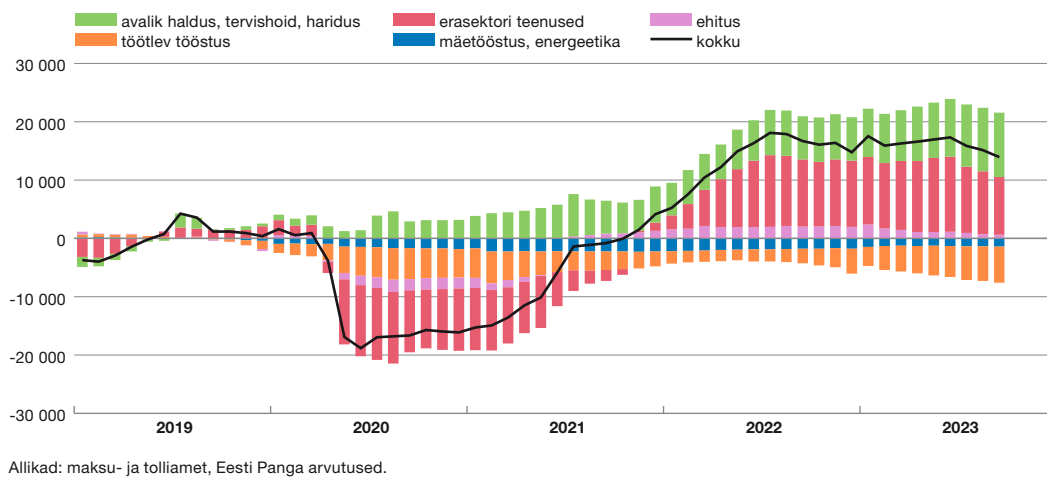

Erasektoris deklareeritud palka saanute arvu kasv peatus 2022. aasta kolmandas kvartalis majandusolukorra halvenemise tõttu. 2023. aasta esimeses pooles püsis see arv kokkuvõttes üsna stabiilne, kuid kolmanda kvartali alguses pööras langusesse. Kuni 2023. aasta keskpaigani mõjutas majandussurutis eelkõige tööstussektorit, kuid juulis ja augustis hakkas hõive kahanema ka erasektori teenuste tegevusaladel (vt joonis 7).

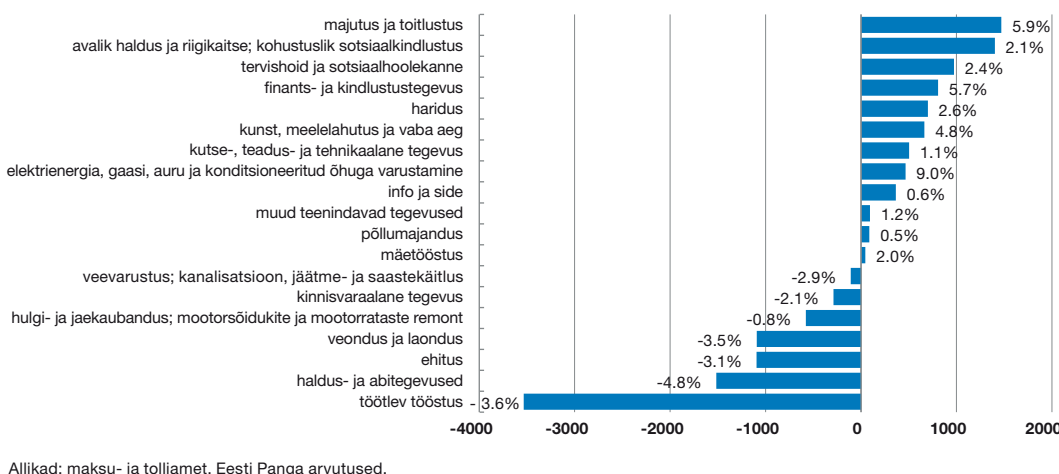
Maksu- ja tolliameti andmete järgi oli hõive 2023. aasta kolmandaks kvartaliks allpool viimase kahe aasta tippaset ehk langustrendis üsna mitmel tegevusalal. Aasta võrdluses oli töötlevas tööstuses palgasaajaid kolmandas kvartalis ligikaudu 3500 inimese võrra ehk 3,6% vähem, lisaks on hõive märkimisväärses kahanemistrendis ka veonduses ja laonduses (vt joonis 8). Need on tegevusalad, mille käekäik sõltub otseselt välisnõudlusest ja kaubandusest. Töötleva tööstuse alamharude sees oli endiselt nõrk seis puidusektoris: puidutöötlemise ja puit- ja korktoodete tootmise ning mööblitootmise harus, kus aasta võrdluses on palgasaajate arv vähenenud ligikaudu kümnendiku ehk kokku ligikaudu 2400 inimese võrra. Ettevõtlusstatistika järgi oli kahanemine 2023. aasta esimeses pooles pea samasugune, ulatudes 11% ehk 2800 hõivatuni.

Hõive on palju vähenenud ka halduse ja abitegevuse vallas, kus palgasaajaid oli 1500 võrra ehk 4,8% vähem (vt joonis 8). Sellel tegevusalal kahanes kõige rohkem tööhõive alamharu, mille alla kuuluvad

Joonis 7. Deklareeritud palgatulu saanute arvu muutus võrreldes 2019. aasta keskmisega, hooajaliselt tasandatud

Joonis 8. Deklareeritud palgatulu saajate arvu aastane muutus tegevusalade järgi, 2023 III kv

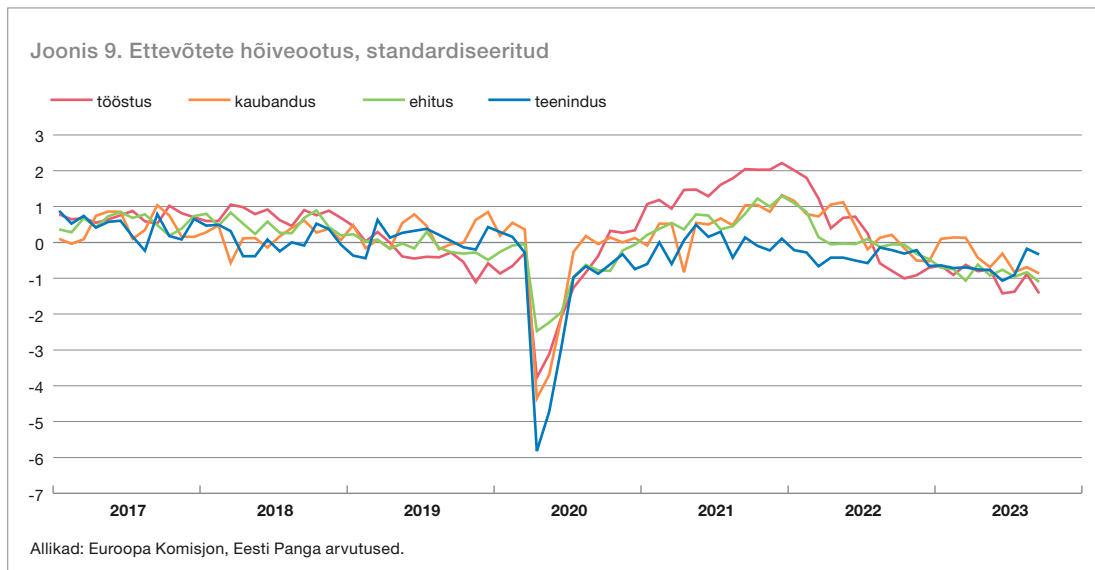

renditöötajad, ettevõtlusstatistika andmete kohaselt aga ka büroohalduse haru. Väiksemat nõudlust renditööjõu järele võib seletada töötleva tööstuse tööjõunõudluse vähenemine.

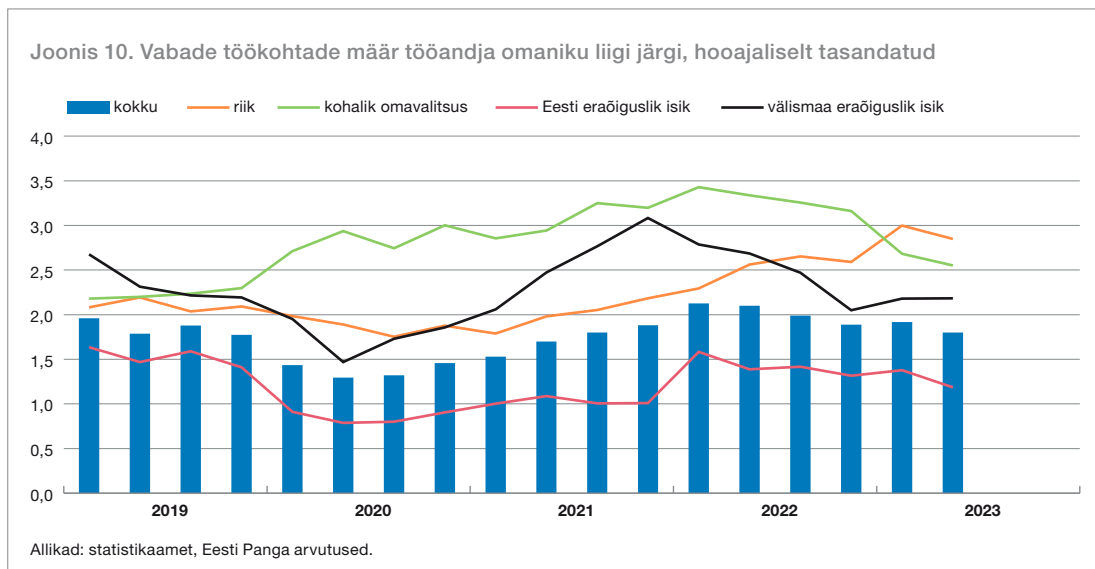
Ebakindlate olude ja intressimäärade tõusu tõttu kahanes kinnisvarasektori aktiivsus, mis omakorda vähendas tööjõunõudlust kinnisvaraalas tegevuses ja ehituses, eelkõige hoonete ehituses. Kaubanduses jäi töötajate arvu tiptase 2022. aasta augustisse ja on sellest alates vähenenud pea protsendi võrra, mis on kooskõlas jaekaubanduse müügimahtude kahanemisega. Peale enamjaolt avalikku sektorisse kuuluvate teenuste sektori tegevusalade suurenes hõive endiselt koroonaviiruse kriisist taastuval majutuse ja toitlustuse tegevusalal ja kasvanud kasumlikkusega finantssektoris. Finantseerimise hind on kõrge ja see teeb paljude info ja side valdkonda kuuluvate iduettevõtete seisu raskemaks, kuid kokkuvõttes pole selle tegevusala hõive kahanenud.

HÕIVE ARENGU VÄLJAVAADE

2023. aasta jooksul on tööandjad hõive edasise arengu suhtes pessimistlikumaks muutunud: hõive kahanemist ootavate tööandjate osakaal ületas hõive kasvu ootajate oma ning mõningase paranemise tõi kolmas kvartal vaid teenuste sektoris (vt joonis 9). Võrreldes pikaajalise keskmise tasemega oli tööandjate hõiveootus küsitletud tegevusaladel, v.a teeninduses, ühe standardhälbe võrra madalam.

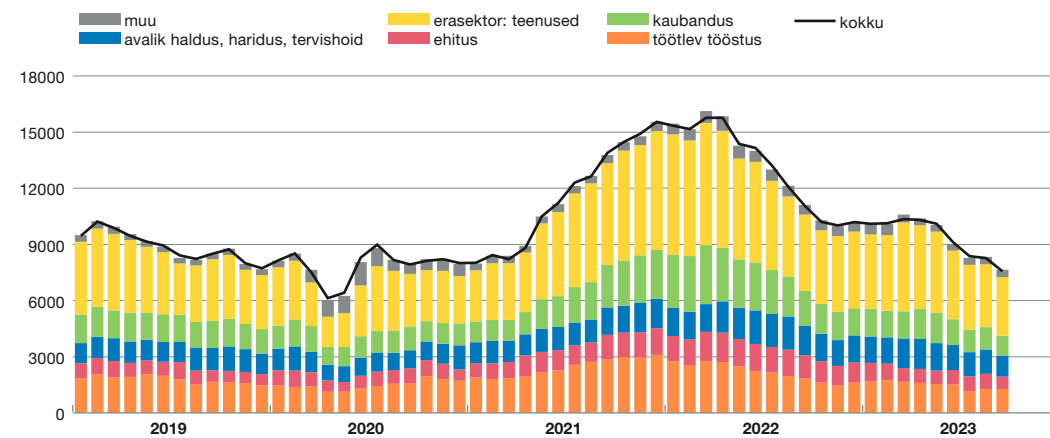

Statistikaameti vabade ametikohade ja tööjõu liikumise uuringu järgi jätkas vabade töökohtade arv 2023. aasta esimeses pooles kahanemist, kuid kokkuvõttes oli see eelkõige tänu avalikule sektorile endiselt umbes samal tasemel kui enne koroonaviiruse kriisi (vt joonis 10). Kahanemine oli ettevõtte või asutuse omaniku järgi laiapõhjaline, erandina oli riigi haldusalas vakantsi määr endiselt tõesuteel. Eesti omanikega ettevõtetes ei ole vakantsi määr langenud küll väga palju, kuid selle tase jäi 2019. aasta omale alla. Tegevusalade järgi oli kõige kõrgem vakantsi määr avaliku halduse ja sotsiaalkindlustuse tegevusalal, kus see ületas pikka aega kõrgeimana püsivad info ja side tegevusala vakantsi määra. Töötlevas tööstuses, kaubanduses, veonduses ja laonduses vabade töökohtade määr 2023. aasta esimeses pooles alanes.

Kõige ajakohasemat infot vabade töökohtade kohta saab töötukassa andmebaasist, sest kuigi seal pole kohustuslik töökohti kuulutada, avaldatakse seal väga suur osa töökuulutustest. Võttes arvesse hooajalisi tegureid, püsis kuu jooksul aktiivsete töökuulutuste arv 2023. aasta esimeses pooles stabiilsena ja kahanes suvekuudel. Selle taga olid tegevusaladest põhiliselt töötlev tööstus ning haldus ja abitegevused (vt joonis 11).

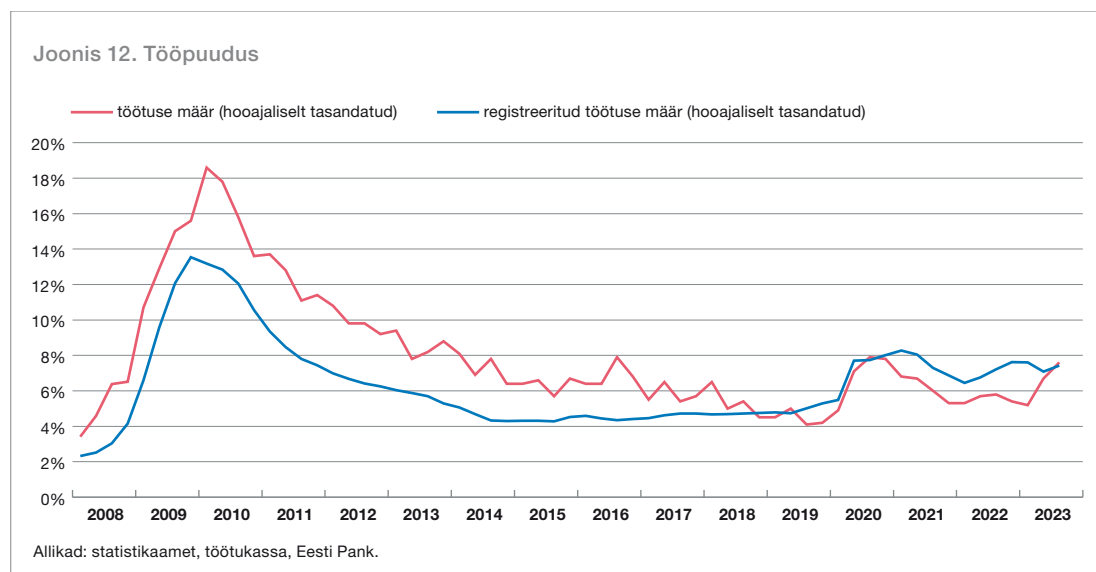
Joonis 11. Töökuulutuste arv kuu jooksul, hooajaliselt tasandatud

Allikad: töötukassa, Eesti Panga arvutused.

TÖÖPUUDUS

Töötuse määr ehk töötute arvu suhe majanduslikult aktiivsesse rahvastikku 2023. aasta esimese kolme kvartali jooksul töajou-uuringu järgi tõusis: esimeses kvartalis ulatus see 5,3%, teises 6,7% ja kolmandas kvartalis Eurostati kuise statistika põhjal 7,6%ni augustis (vt joonis 12). Töötute arv suurenes samuti hoogsalt – kui aasta alguses oli töötuid ligikaudu 40 000, siis teises kvartalis juba 50 000 ja kolmandas 57 000. Positiivse poole pealt ei suurenenud töötute arv niivõrd hõive kahanemise pärast kuivõrd tänu töajous osalemise kasvule. Paraku ei suutnud ettevõtted ja asutused suuremale hulgale tööturul osalejatele piisavalt töövõimalusi pakkuda.

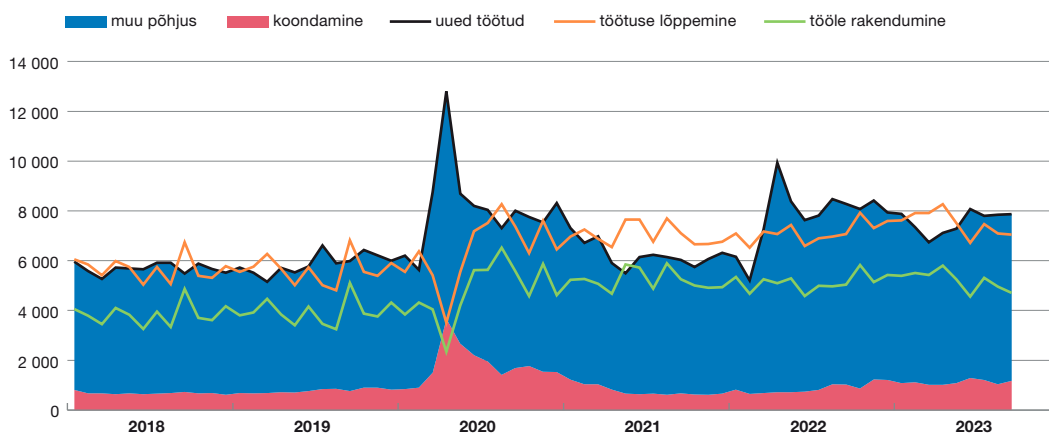

2023. aasta kolmanda kvartali seisuga sulgus statistikaameti töajou-uuringul põhineva töötuse määra hinnangu ja registreeritud töötuse määra lõhe, mis oli alguse saanud koroonapandeemia ajal (vt joonis 12). Töötukassa andmete järgi algas töötuse vähenemine pärast koroonaviiruse kriisi hiljem kui küsitlusuuringu põhjal, alates sõjakriisi algusest aga suurendasid registreeritud töötust tööturule sisenevad Ukraina sõjapõgenikud. Sõjapõgenike arv oli töötukassa registris suurim 2023. aasta jaanuaris, kui see ulatus umbes 6400 inimeseni, septembri lõpuks aga oli see vähenenud ligikaudu 4200ni. Sel kahanemisel on mitu põhjust: põgenike juurdevool on varasemast palju väiksem ja inimesed on leidnud endale rakendust, sõja alguses end töötuna arvele võtnud inimeste toetused lõppesid ja viimaks on paljud sõjapõgenikud saanud ajutise kaitse staatuse asemel ajutise elamisloa ega kajastu töötukassa andmetes enam ajutise kaitsega töötajatenä. Registreeritud töötute arv – vastupidiselt töajou-uuringu põhjal hinnatud töötute arvule – 2023. aasta esimeses pooles kahanes ning on alates maikuust püsinud 50 000 lähedal. Hooajalisi tegureid arvesse võttes on aga tegu kasvuga, sest tavapäraselt kahaneb töötus suvekuudel tänu hooajatöödele.

Alates 2022. aasta keskpaigast kuni 2023. aasta keskpaigani väljavool registreeritud töötusest suurenes, seda nii tänu töö leidmisele kui ka muudel põhjustel. 2023. aasta esimeses pooles tegi olukorda veelgi paremaks väiksem uute töötute juurdevool. Suurem töötusest lahkumine ja väiksem uute töötute lisandumine kahandas registreeritud töötute arvu. Need trendid aga tõenäoliselt muutusid 2023. aasta kolmandas kvartalis, kui hooajalisi tegureid arvesse võttes ühteaegu suurenes end töötuna arvele võtnud inimeste arv ja kahanes tööle rakendumine (vt joonis 13). 2023. aastal lisandunud uute töötute seas oli eelmisest töökohast koondatud inimesi: kuus keskmiselt veidi alla 1100, 40% rohkem kui 2016.–2019. aastal ja 43% rohkem kui 2022. aastal.

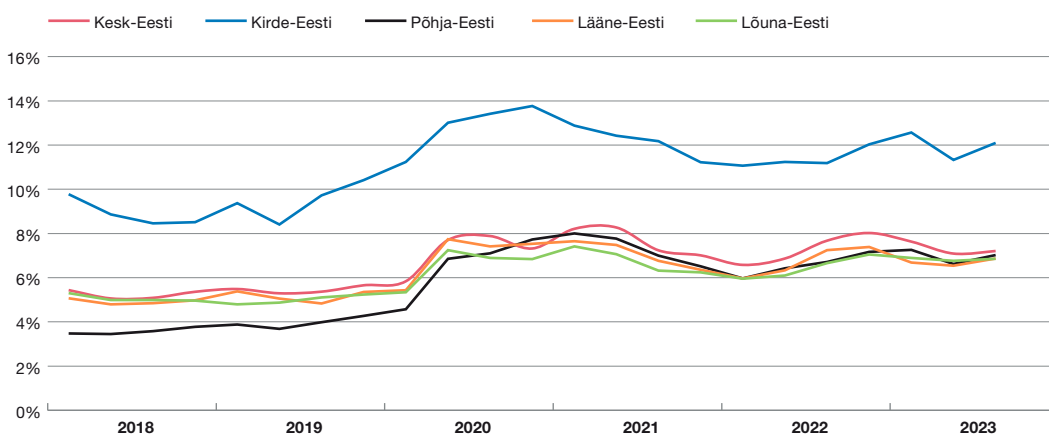
Piirkonniti on registreeritud töötuse määr püsinud Ida-Virumaal märksa kõrgemal tasemel kui ülejäänud Eestis (vt joonis 14). Hooajalisi tegureid arvestades langes registreeritud töötuse määr aasta esimeses pooles kõigis piirkondades ja tõusis kergelt kolmandas kvartalis.

Joonis 13. Registreeritud töötute vood, hooajaliselt tasandatud

Allikad: töötukassa, Eesti Pank.

Joonis 14. Registreeritud töötuse määr piirkonniti, hooajaliselt tasandatud

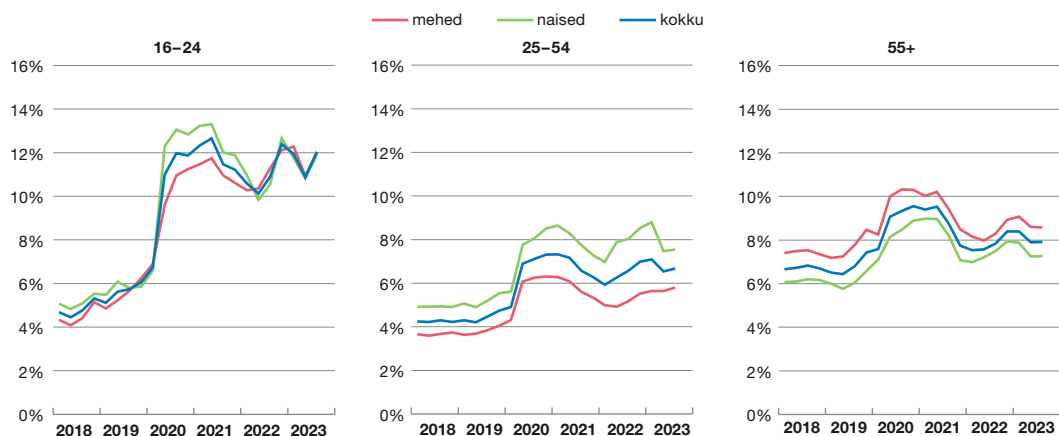

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Pank.

Töjõu-uuringu järgi on meeste töötuse määr olnud tavaliselt kõrgem kui naiste oma, kuid 2023. aasta teises kvartalis tõusis naiste töötuse määr aasta võrdluses järsult 5,1%lt 7,1%ni, samal ajal kui meeste oma langes 6,6%lt 6,3%ni. Naiste töötuse määra tõusu taga oli suurem töjõus osalemine ja muutu-matu hõive määr, ent meeste hõive määr kasvas. Eurostati andmebaasis avaldatud andmete järgi jätkus kolmandas kvartalis nii naiste kui ka meeste töötuse määra tõus ühesuguses tempos. Registreeritud töötuse määr on aga naiste seas enamasti kõrgem, sest naiste kalduvus ja motivatsioon end töötuna arvele võtta on suuremad (vt joonis 15). 2023. aasta esimese poole registreeritud töötuse kahanemises oli suurim kaal keskmises tööeas naiste töötuse vähenemisel, mida omakorda mõjutas töötuna registreerunud sõjapõgenike väiksem arv.

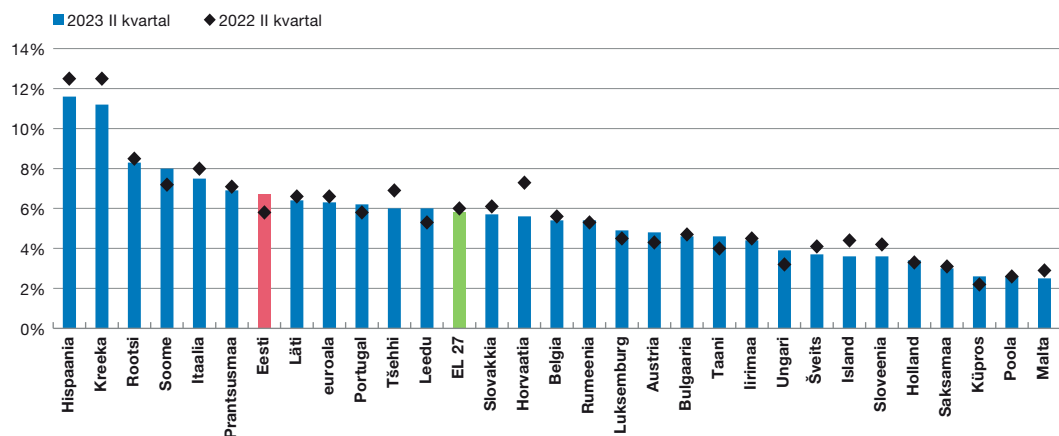
Alates energia- ja sõjakriisi algusest kuni 2023. aasta teise kvartalini suurenes töötuse määr 31st Euroopa riigist 11s, nende hulgas Eestis kõige rohkem ehk 0,9 protsendipunkti. Veel suurenes töötus meie naaberriikides Soomes ja Leedus. Tööpuudus seevastu kahanes sellistes riikides, kus majanduses mängib suurt rolli turismisektor, näiteks Horvaatias, Kreekas ja Hispaanias (vt joonis 16).

Joonis 15. Registreeritud töötuse määr soo ja vanuserühma järgi

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Pank.

Joonis 16. 15–74aastaste töötuse määr Euroopa riikides, hooajaliselt tasandatud

Allikas: Eurostat.

Taustinfo 1. Loomuliku tööpuuduse määr Eestis

Loomuliku tööpuuduse määr on selline töötuse määr, mille puhul inflatsioon on stabiilne. Sellest mõeldakse tihti kui tasakaalulisest töötuse määrast, millest väiksem töötus tooks kaasa palgakasvu ja inflatsiooni kiirenemise. Seetõttu on loomulik tööpuudus üks alusnäitajaid, mida keskpankade rahapoliitika tegemisel jälgitakse. Eesti Panga hiljuti avaldatud uurimustöö „Loomuliku tööpuuduse määr Eestis: empiirilised tegurid ja uus semistruktuurne mudel“¹ üks eesmärk oligi selgitada välja Eesti loomuliku tööpuuduse määra võimalikud struktuursed tegurid ning modelleerida loomulikku töötuse määra, arvestades nende tegurite mõju.

Loomuliku töötuse määra uurimise teeb keerukaks see, et erinevalt tavapärasest töötuse määrast ei saa seda mõõta, vaid ainult kaudselt hinnata. Selle tase erineb riigiti ja võib ka ajas muududa. Mõistagi, mida madalam on loomuliku töötuse määr, seda parem ühiskonnale. Varasemate

¹ <https://www.eestipank.ee/publikatsioonid/toimetised/2023/62023-dmitry-kulikov-nicolas-reigl-loomuliku-toopuuduse-maar-eestis-empiriilised-tegurid-ja-uus>.

teadusuuringute põhjal võivad loomuliku tööpuuduse määra langetada aktiivse tööturupoliitika meetmed, mis aitavad kaasa vaba tööjõu ja töökohtade sobitumisele. Üks selline meede on näiteks töötute ümberõpe. Loomulikku töötuse määra kergitavad töötushüvitised ja tööjõu maksustamine, mis teevad töötamise vähem tasuvaks kui tööta oleku. Suurtel makromajanduslikel šokkidel, näiteks sellistel, mis mõjutavad eluasemeturgu, on loomulikku töötust suurendav mõju, sest rakenduse kaotab suur hulk mingite kindlate oskustega või kvalifitseerimata tööjõudu, kellel on raske uuesti tööd leida. Mitmesugused poliitikameetmed, mille eesmärk on soodustada majanduskasvu ja -arengut, võivad aga alandada ka loomulikku töötuse määra. Üllataval kombel ei leitud varasemates teadusuuringutes olulisi seoseid loomuliku töötuse määra ja immigratsiooni- ning lühiajalise välistööjõu pakkumise vahel.

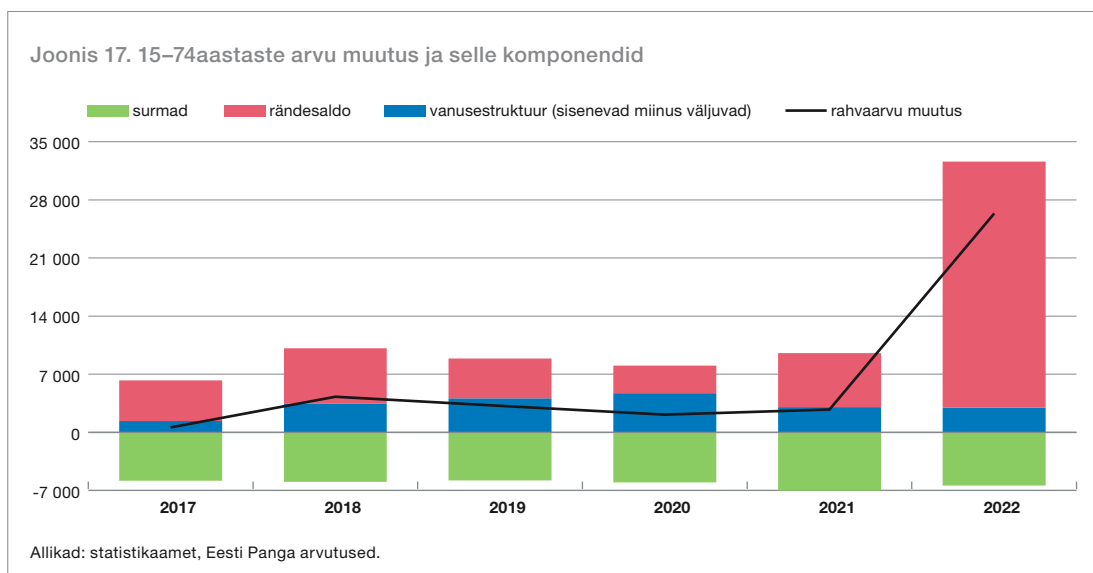
Nii nagu varasemate uurimistööde analüüsist selgus ka vastvalminud uurimistöös (milles kasutati 31 OECD riigi andmeid 1998. aasta esimesest kvartalist kuni 2019. aasta neljanda kvartalini), et loomulikku töötuse määra mõjutab aktiivne tööturupoliitika ja ehitussektori osatähtsus tööhõives. Peale selle leiti, et tööjõu maksukoormus ja kapitali kasv mõjutavad samuti loomulikku töötuse määra, aga need ei osutunud kõikides hinnatud mudelites statistiliselt oluliseks.

Varasemate uurimistööde ja paneelanalüüsi põhjal leitud tegureid, mis loomulikku töötuse määra mõjutavad, kasutati analüüsi teises osas uute Eesti loomuliku tööpuuduse semistruktuursete mudelite loomiseks. Nendes mudelites seostati omavahel tööturu olukorda iseloomustavad näitajad (kas tööjõu ühikukulu kasv või SKP lõhe), tööpuuduse erinevus loomulikust töötuse määrast ja kombinatsioonid eelmainitud struktuursetest teguritest. Ka tööpuuduse määra puhul kasutati kahte mõõdikut: tööjõu-uuringul põhinevat ja registreeritud töötust. Tulemused näitasid, et enamasti ei olnud struktuursete tegurite mõju hinnatud mudelites statistiliselt oluline, kuid kombinatsioon, mis koosnes aktiivsete tööturumeetmete näitajast, miinimumpalga ja keskmise palga suhte ning ehitussektori osakaalu näitajast oli seda siiski. Kokkuvõttes jäi erinevate uuritud tegurite mõju loomulikule tööpuudusele vaatlusalusel ajavahemikul üsna mõõdukaks, vähendades küll veidi selle kõikumist üle majandustsükli. Samas andis erinevate tööturu olukorra ja töötuse määra mõõdikute kasutamine üsnagi teistsuguse loomuliku töötuse määra hinnangu. Õigete ja valede valikute puudumisel võib sellises olukorras olla lahenduseks suure hulga mudelite põhjal leitud hinnangute keskvaartuste kasutamine.

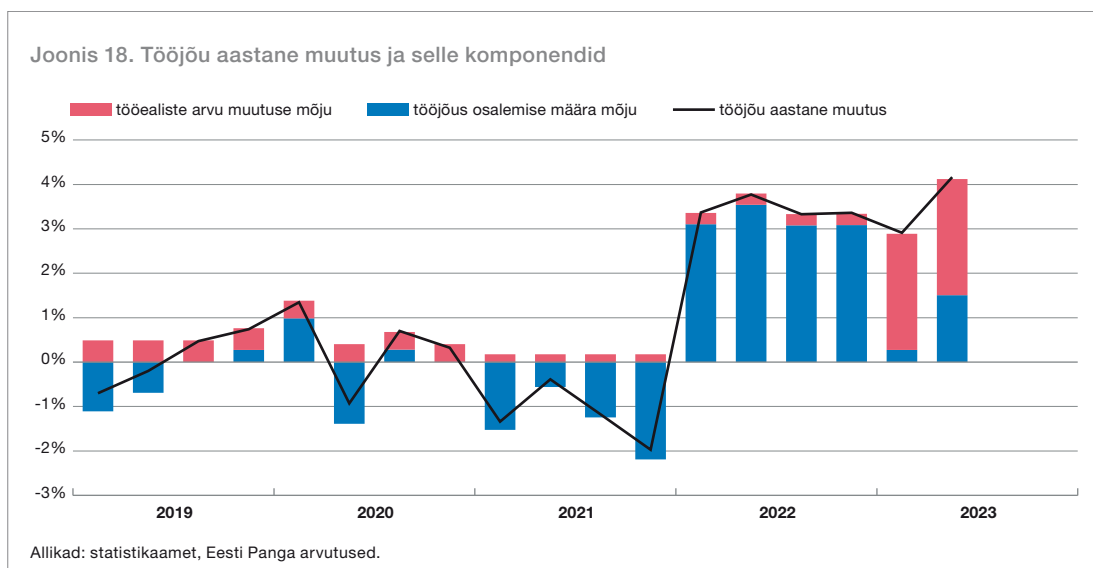
TÖÖJÕUPAKKUMINE

Eesti tööturul osalejateks loetakse kõiki tööga hõivatud ja töötuid inimesi. Nende arv kasvas 2022. aastal hüppeliselt tänu immigratsioonile ja ka kohalike elanike suuremale osalemisaktiivsusele. Tööjõu hulk suurenes edasi ka 2023. aastal – sõja algusaegadega võrreldes küll märksa väiksemal arvul, kuid Ukrainast lisandub endiselt põgenikke ja tööjõu-uuringu järgi kasvab ka tööjõus osalemine.

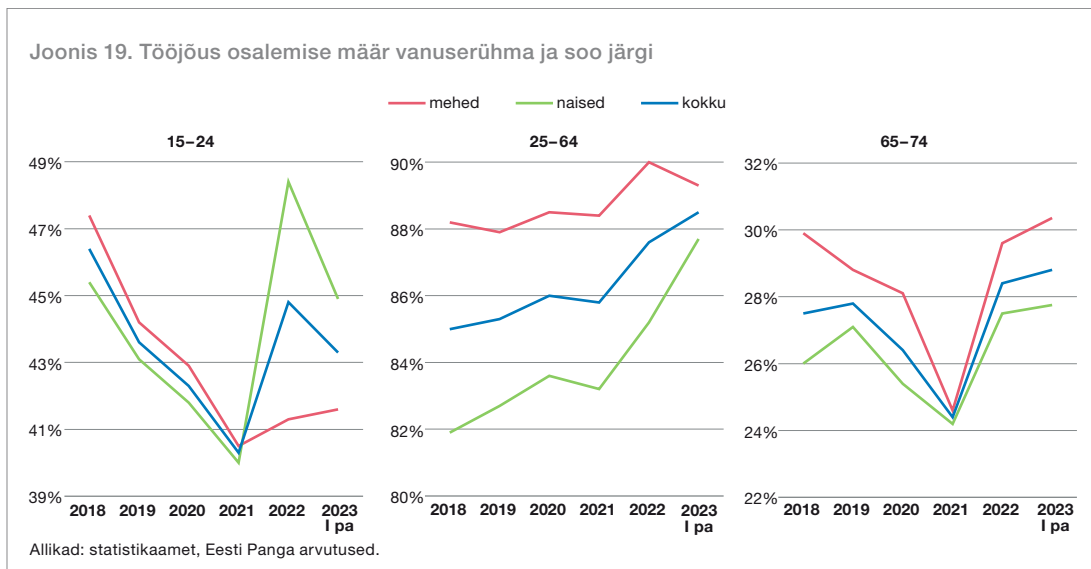
Tööjõupakkumine riigis sõltub tööealiste elanike arvust, mis kasvas Eestis 2022. aastal 26 377 inimese võrra ehk 2,7%. Täpsustatud andmete järgi rändas Eestisse sisse peaaegu 50 000 ja välja ligi 10 000 inimest, nende seas vastavalt 38 600 ja 8600 üle 15aastast (vt joonis 17). Seega suurenes tööealine rahvastik rände mõjul ligikaudu 30 000 inimese võrra. Neist 23 000 tulid Ukraina positiivsest sissetõukamisest, ligikaudu 800 Euroopa Liidu riikidest ja 6200 inimest kõigist ülejäänud maailma riikidest. Nii 2022. aastal kui ka eelseisvatel aastatel suurendab tööealiste arvu veidi ka asjaolu, et 15aastaseks saavad järjest suuremad, 2007.–2010. aastal sündinud põlvkonnad. Tööturult hakkavad samal ajal väljuma II maailmasõja järgsed suured sünnipõlvkonnad. Tööeas inimeste surmade arv 2022. aastal veidi vähenes.

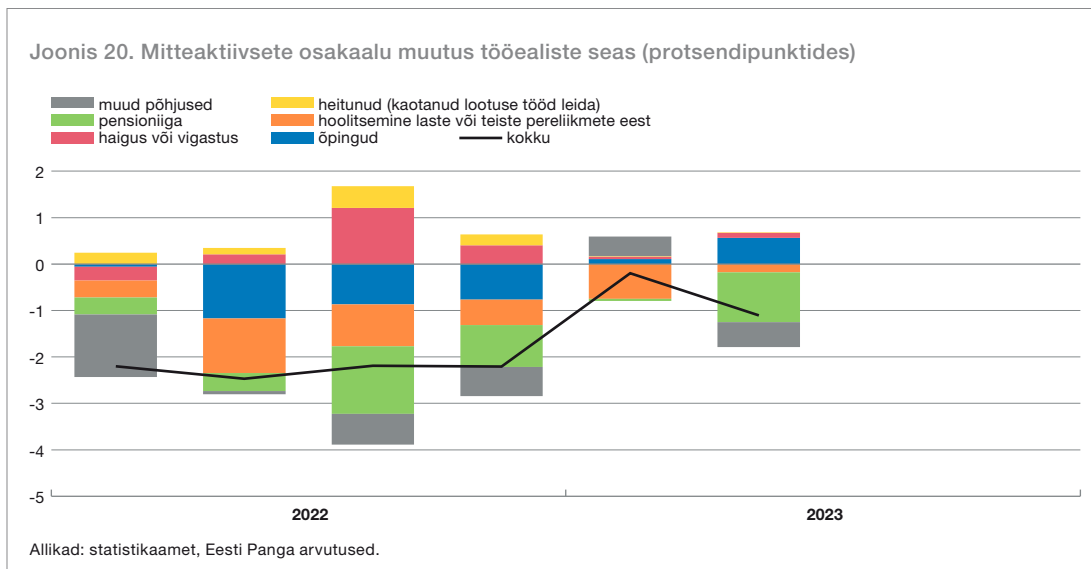
Tööjõu-uuringu meetodika tõttu kajastuvad muutused tööealises elanikkonnas viitajaga – uuringus leitud hinnanguid, näiteks töötuse ja hõive määradele, laiendatakse kogu jooksva aasta vältel aasta alguse rahvastikule (vt joonis 18). Seega oli tööjõu hulga kasv 2022. aasta teises pooles tõenäoliselt veelgi suurem kui tööjõu-uuringu põhjal leitud 3–4% hinnang ja 2023. aasta oma selle võrra aeglasem.

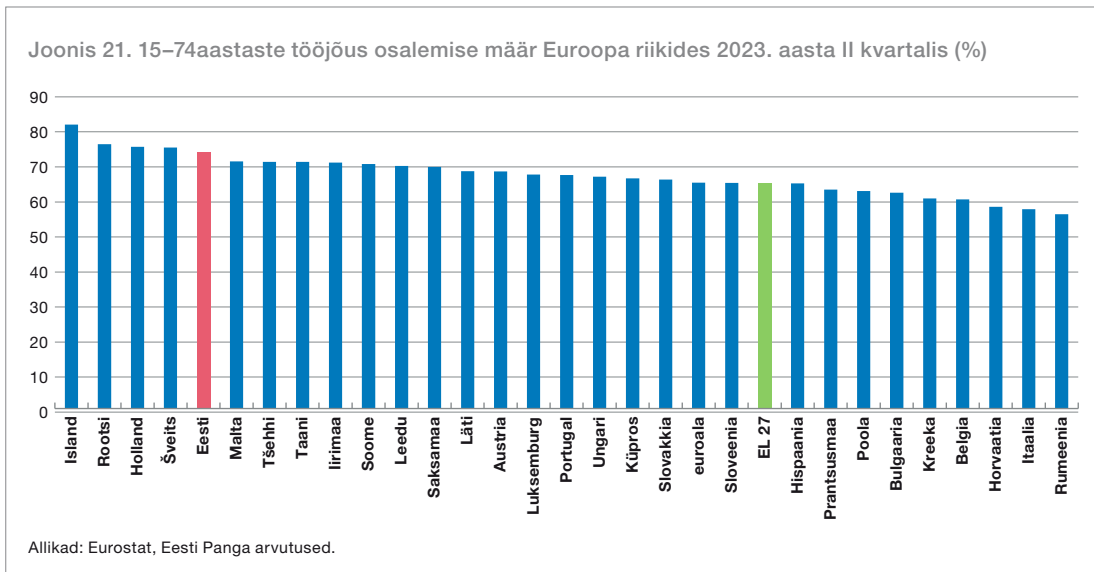
Lisaks rändele panustas tööjõu hulga kasvu ka tööjõus osalemise kasv (vt joonis 19). 2022. aastal oli selle taga taastumine pandeemiaaegsest langusest 2021. aastal. Osalemismäär tõus jätkus 2023. aasta esimeses pooles üle 25aastaste puhul. Noorte osalemismäär küll langes, kuid et 15–24aastaste rühma vanusevahemik on kitsas, on hinnangu usalduspiirid suhteliselt laiad. Suure tõusu on läbi teinud keskmises tööeas naiste tööjõus osalemismäär.

Mitteaktiivsete osakaal tööealiste seas kahanes 2023. aastal kõige rohkem pensionile suundunute, aga ka laste või pereliikmete eest hoolitsejate väiksema osakaalu tõttu (vt joonis 20). Sellesse on oma panuse andnud rekordmadal sündide arv. Õpingute pärast tööturult eemal olijaid oli aga 2022. aastaga võrreldes rohkem – tõenäoliselt noorte seas, sest nende osalemine kahanes.

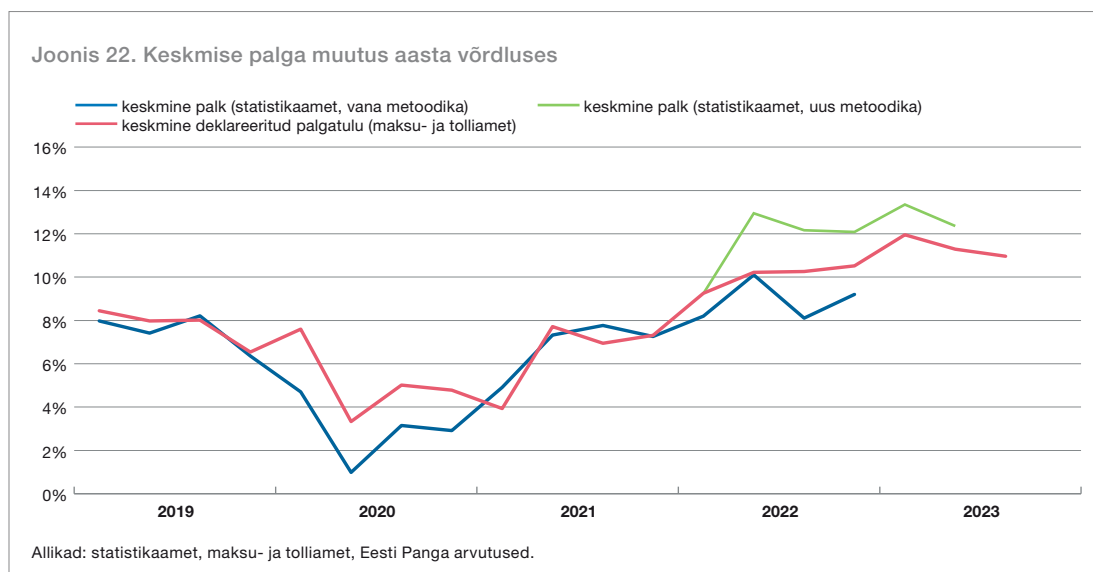

Rahvusvahelises võrdluses on Eestis tööjõus osalemine endiselt väga aktiivne. Veelgi suurem on aktiivsus vaid kahes Euroopa Liidu riigis: Rootsis ja Hollandis (vt joonis 21). Tööjõus osalemine suurenes 2023. aasta teises kvartalis aasta võrdluses 0,5 protsendipunkti. Sealjuures tõusis osalemismäär riikides, kus see oli juba niigi väga kõrgel tasemel, näiteks Hollandis ja Šveitsis. Enamikus riikides suurenes rohkem naiste osalemine, mis on pikaajalisemal kasvutrendil.

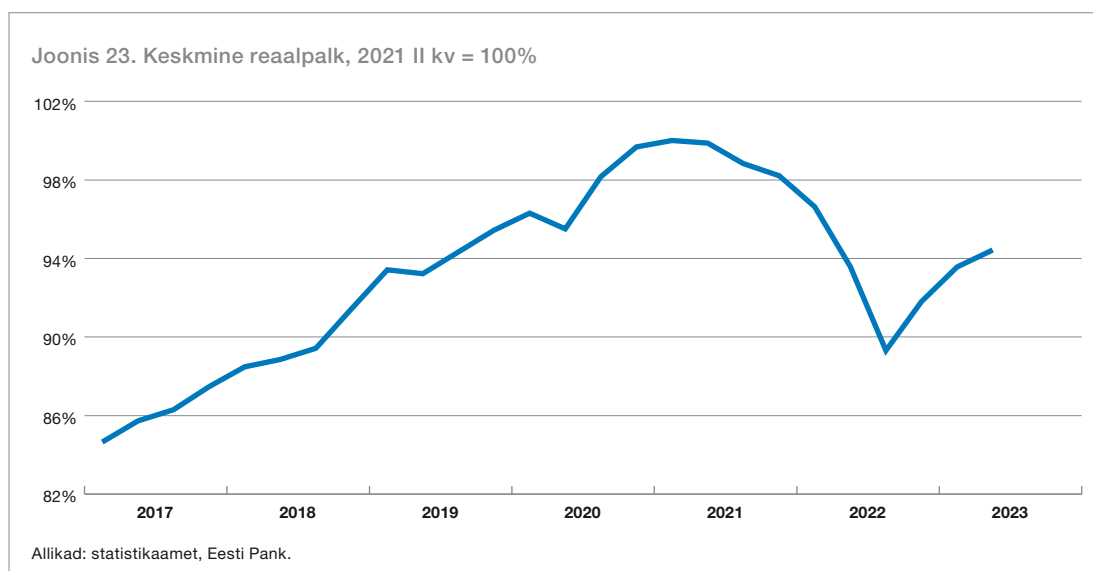

KESKMINE PALK

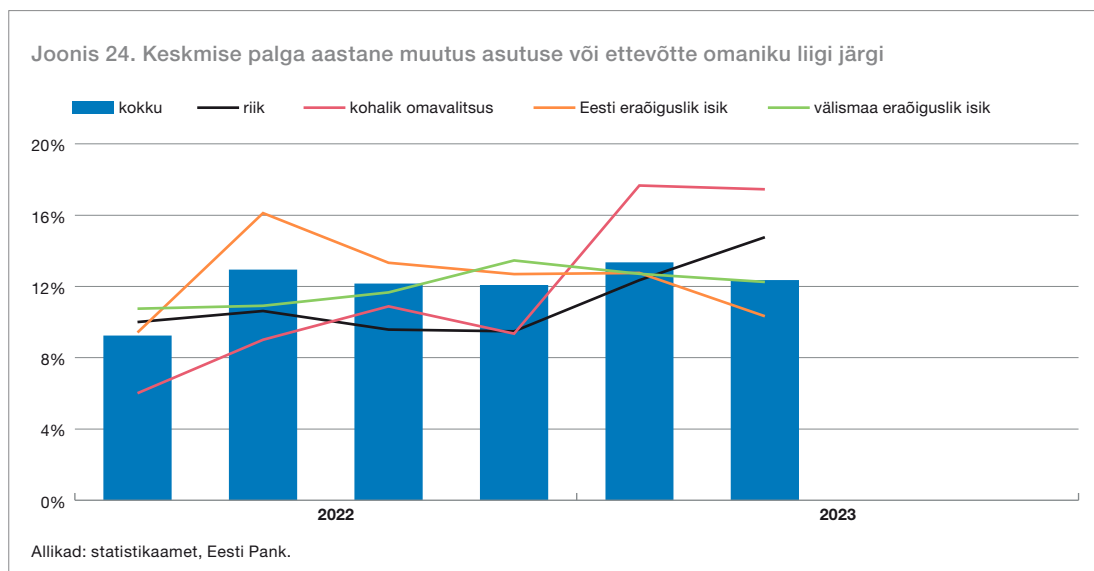
Keskmine täistööajale taandatud brutokuupalk ulatus 2023. aasta teises kvartalis 1873 euroni ja selle mediaan 1524 euroni. Olles kiirenenud 2020. aasta mõõnast alates, ulatus keskmise palga kasv 2023. aasta esimeses kvartalis 13,3%ni ja teises kvartalis 12,4%ni. Alates 2023. aastast võttis statistikaamet keskmise palga hindamisel kasutusele uue meetodika, mis tugineb ettevõtete küsitluse asemel töötajate registri ja maksudeklaratsioonide andmetele. Uue meetodika järgi oli palgakasv 2022. aastal kiirem, kui varasem hinnang näitas. Endiselt on keskmine palk täistööajale taandatud ja inimese tööine tulu pole üle töökohtade agregeeritud, mistõttu erinevad ka uue meetodika järgi saadud hinnangud maksu- ja tolliameti andmetest keskmise deklareeritud palgatulu kohta. Viimased viitasid, et töölepingu alusel teenitud keskmise deklareeritud palgatulu kasv oli palgastatistikaga võrreldes mõnevõrra aeglasem nii 2022. aastal kui ka 2023. aasta esimeses pooles (vt joonis 22).

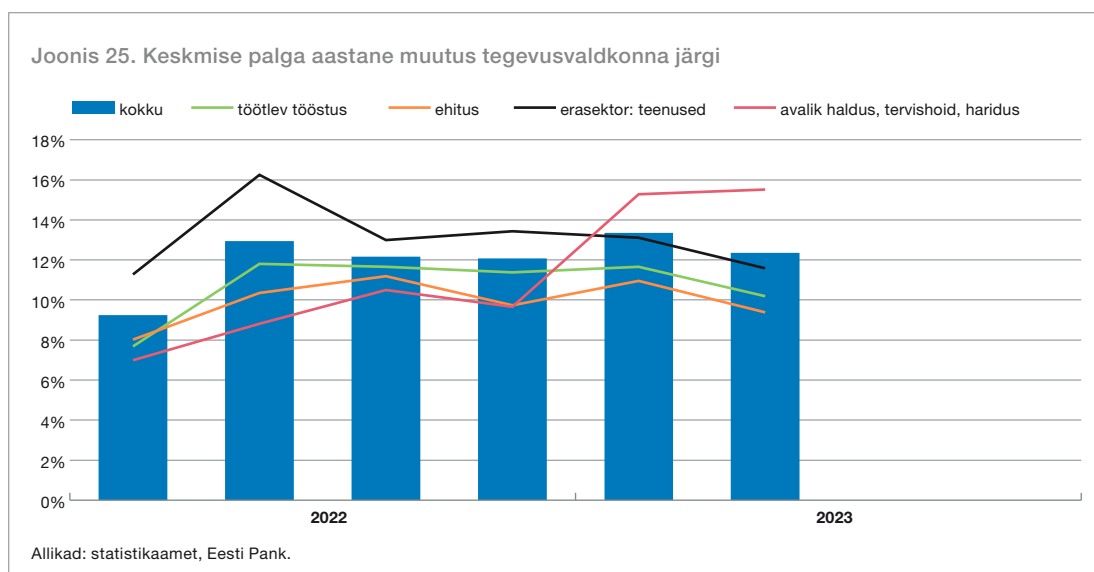
Peale ligikaudu 10% kahanemist alates 2021. aasta keskpaigast kuni 2022. aasta kolmanda kvartalini hakkas reaalpalk 2022. aasta viimasest kvartalist alates taastuma (vt joonis 23). 2023. aasta teises kvartalis ületas keskmise palga nominaalne kasv tarbijahindade kasvu ja reaalpalk aasta võrdluses suurenes. Alates 2022. aasta kolmanda kvartali madalaimast tasemest oli reaalpalk 2023. aasta teiseks kvartaliks suurenenud 6,5% ja jäi kriisieelsele tippasemele alla ligikaudu 4,4%.

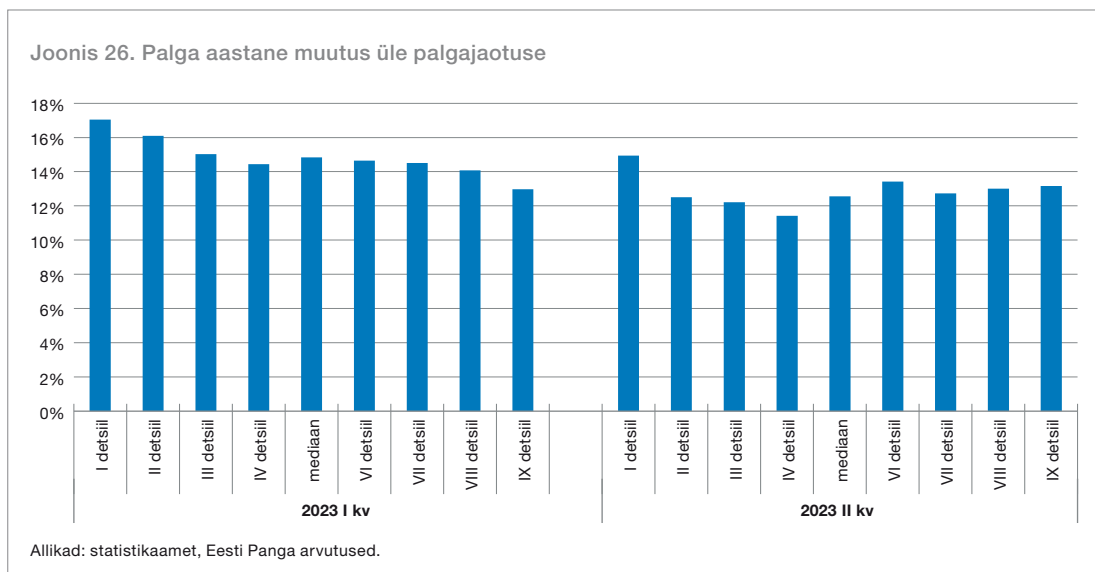
Töandja omaniku arvestuses kiirenes palgakasv 2023. aasta esimeses pooles kohalike omavalitsuste ja riigi haldusalas. Märkimisväärne palgakasv omavalitsuste asutustes peegeldab eelkõige õpetajate palga alammäära tõstmist 23,9%, teise kvartali kiirenemine riigi haldusalas aga tõenäoliselt tervishoiutöötajate kollektiivlepingu jõustumist. Erasektoris, eriti Eesti omanikega eraettevõtetes palga kasvutempo 2023. aasta esimeses pooles veidi aeglustus (vt joonis 24).

Tegevusaladest rääkides kiirenes palga aastakasv statistikaameti andmete järgi avaliku sektori tegevusaladel, mis on ootuspärane, arvestades 2023. aasta riigieelarves ette nähtud suuri palgatõuse nii haridustöötajatele, päästjatele kui ka tervishoiutöötajatele. Keskmiselt tõusid palgad erasektori teenuste tegevusaladel rohkem kui tööstussektoris, sealjuures jätkus kiire palgatõus majutuse ja toidlustuse tegevusalal. Töötlevas tööstuses keskmise palga kasv aeglustus, nagu ka ehituses (vt joonis 25). Tegevusaladel, kus hõive kahaneb, võib keskmise palga kasvu suurendada töötajaskonna struktuurimuutus, sest ettevõtetel on suurem motivatsioon palgal hoida erioskustega tööjõudu, keda on keerulisem taas värvata ja kulukam koolitada, kui nõudlus taastub.

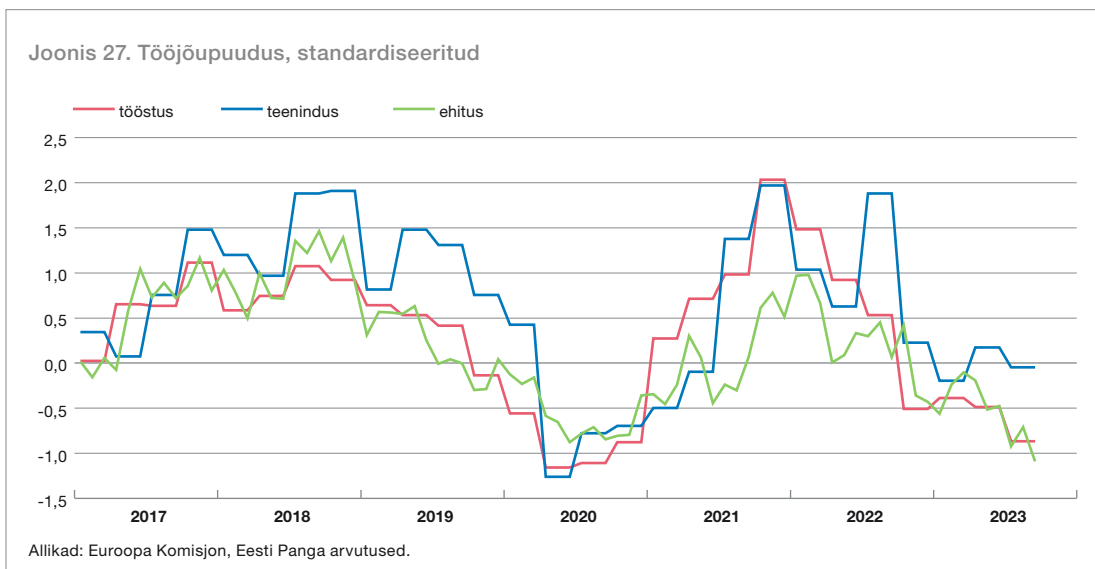

Võrreldes 2022. aastaga, kui palgad taastusid koroonaviiruse kriisi aegsetest tagasilöökidest, oli palgakasv palgajaootuse skaalal märksa ühtlasem (vt joonis 26). Kõige tempokamalt kasvasid endiselt esimene ja teine detšiil, peegeldades alampalga 10,8% tõusu 725 euroni (2022. aastal 654 eurot). Palgakasv

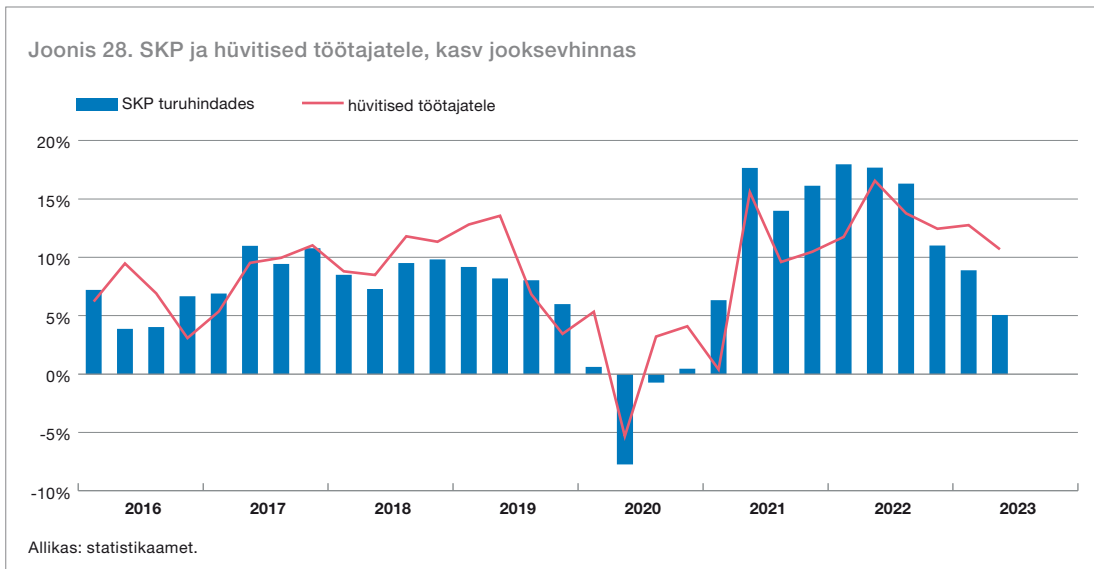

kiirenes võrreldes 2022. aastaga aga ka palgajaotuse ülemises osas. Kokkuvõttes palkade ebavõrdsus 2023. aasta esimeses pooles siiski veidi vähenes, sest keskmisest kiiremini kasvasid deklareeritud palgatulu mediaanist madalamale jäävad palgadetsiilid.

Töötleva tööstuse ja ehituse tööandjate tunnetatud tööjõupuudus jätkas konjunktuuriinstituudi küsitluse järgi 2022. aasta algusest alanud kahanemistrendil ka 2023. aasta kolme esimese kvartali jooksul; teeninduses püsis see 2023. aastal ajaloolise keskmise lähedal (vt joonis 27). Väiksem tööjõupuudus võib viidata nii suuremale tööjõupakkumisele kui ka sellele, et töötajaid tahetakse varasemast vähem juurde värvata. Mõlemal juhul tähendab tööjõupuuduse kahanemine, et palgakasvurive, mis tekib raskusest leida uusi töötajaid, on varasemast väiksem.

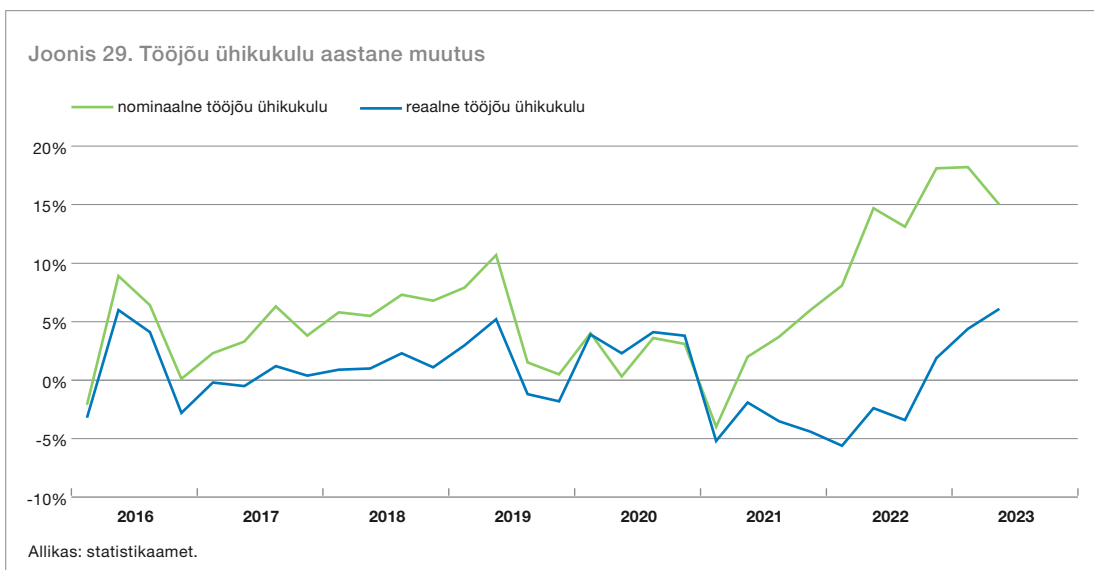

2023. aasta esimeses pooles suurenes tööjõutulu ehk palgafond kogu majanduses kiiremas tempos kui SKP jooksevhinnas (vt joonis 28). See tähendab, et 2022. aastal vähenenud tööjõu osa lisandväärtuses pööras taas kasvule ning kapitali osa ehk kasumi ja põhivara kulumi osa kahanes. Selle taga oli ühelt poolt palgakasvu hoogustumine, teisalt aga Eestis loodud lisandväärtuse kasvu aeglustumine jooksevhinnas. Taseme poolest ulatus tööjõutulu osa SKPst 53,5%ni, mis oli kõrgem kui koroonaviiruse kriisi ajal. See, et majandustsükli jooksul kõigub kasum rohkem kui tööjõutulu, on tegelikult tavapärane – ettevõtetele tasub isegi kehvadel ajal mõningal määral töötajaid hoida, sest tööjõu

värbamine ja koolitamine on kallis ja võtab kaua aega. Tegevusalade arvestuses jõudis palgafondi osakaal toodetud lisandväärtuses 2023. aasta teises kvartalis varasema tipptaseme lähedale nii töötlevas tööstuses, ehituses kui ka info ja side tegevusalal.

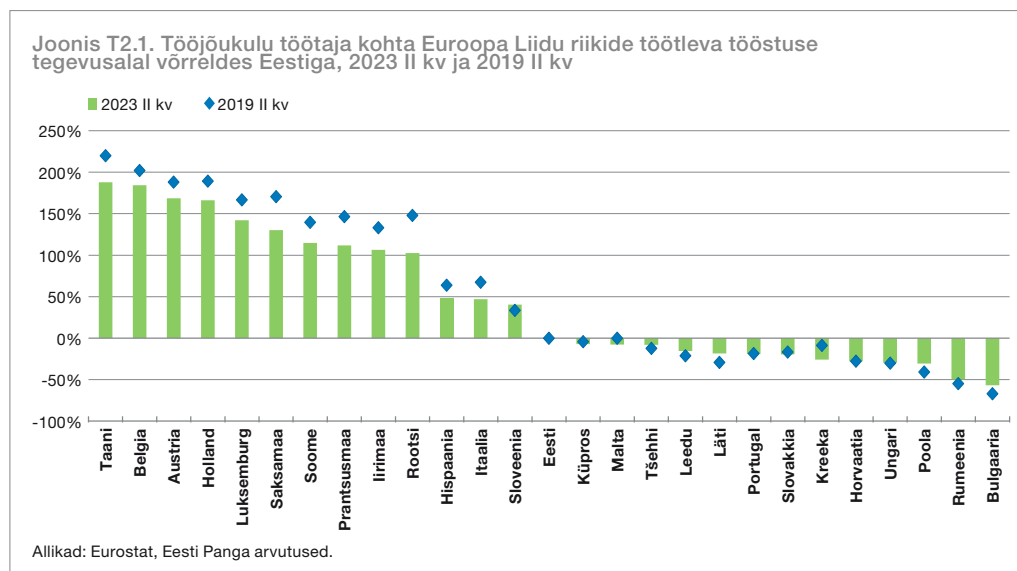
Töäjõukulu osakaaluga väga sarnane näitaja on reaalne tööjõu ühikukulu, mille kasv mõõdab palga ja tööjõu tootlikkuse suhte muutumist ajas. 2023. aasta esimeses pooles kiirenes reaalse tööjõu ühikukulu kasv 6,2%ni (vt joonis 29). Eestis toodetud ühe ühiku lisandväärtuse kohta kasvas töäjõukulu 2023. aasta esimeses pooles umbes 16,6%, sealjuures töötlevas tööstuses 9,6%. Kui tootmine riigis kallineb, on see väliskonkurentsile avatud sektorile üldiselt halb uudis, sest suuremate kulude hinda edasi kandmine vähendab konkurentsivõimet. Täpsema olukorrahinnangu saamiseks on aga olulisem analüüsida, kuidas on tootmiskulud muutunud konkurentide suhtes. Seda, mil määral on kiire hinnakasv töötleva tööstuse palkadesse edasi kandunud Eestis, Lätis ja Leedus ning teistes Euroopa Liidu riikides, käsitleb lähemalt taustinfo 2.

Taustinfo 2. Eesti töötleva tööstuse tööjõukulu rahvusvahelises võrdluses

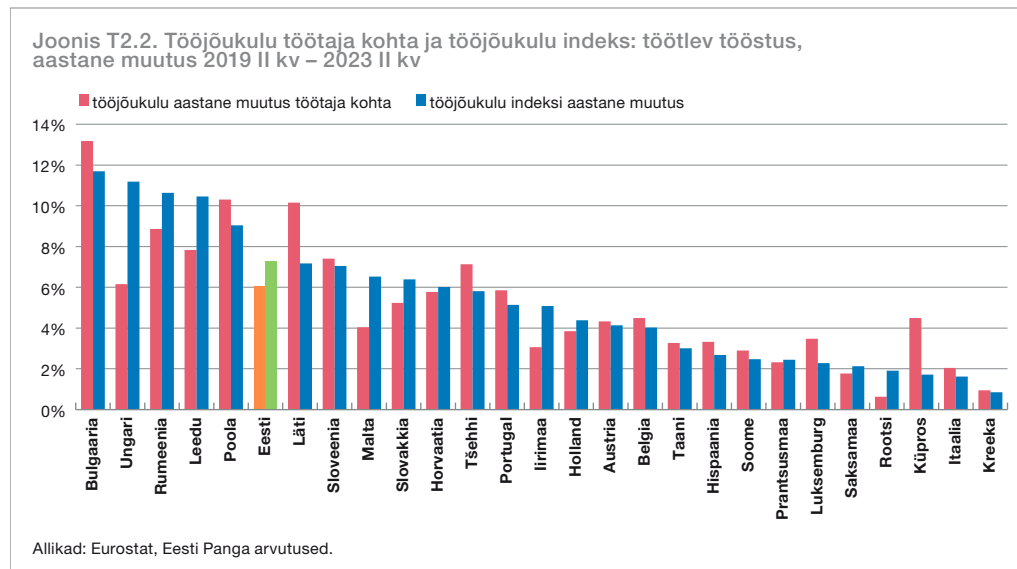
2021. aastal kiirenes inflatsioon Eestis ja ka teistes Euroopa Liidu riikides hüppeliselt. Aja möödudes on inflatsiooni kiirenemine osaliselt üle kandunud ka palgakasvu. Riigiti sõltub inflatsiooni mõju palkadele paljudest teguritest, nagu tööturu institutsioonid, ametiühingute roll palkade kujunemisel ja majanduse tsükliline seis. Lisaks on riigiti erinenud ka inflatsioonišoki ulatus ja dünaamika, aga ka poliitikameetmed, mida valitsused selle leevendamiseks rakendanud on. Samal ajal mõjutab tööjõukulu suhteline tase ettevõtete konkurentsivõimet välisurgudel, eriti ekspordile suunatud töötlevas tööstuses. On ju tööjõukulu oluline osa tootmiskuludest. Näiteks Eesti töötleva tööstuse ettevõtetes moodustas tööjõukulu 2023. aasta teises kvartalis 17% tootmiskuludest. Seetõttu on oluline selgitada, milline on alates 2022. aastast Eestis kiirenenud palga- ja tööjõukulu kasv võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega.

Tööjõukulu kasvu rahvusvaheliseks võrdluseks saab kasutada kahte andmeallikat: tööjõukulu indekseid ja SKP andmeid töötajate hüvitiste kohta. Tööjõukulu indeks näitab tööjõukulu tunni kohta ja kasutatud on näitajat, mis hõlmab kõiki makse ja subsiidiume, et iseloomustada tööandja kulu. SKP andmete põhjal saab leida nii hõivatu kui ka töötunni tööjõukulu näitaja. Alperioodiks on valitud 2019. aasta teine kvartal ehk koroonaviiruse kriisile eelnenud stabiilne aeg. Tööjõukulu ühe töötaja kohta Eesti töötlevas tööstuses oli SKP andmetel 2023. aasta teises kvartalis 60,3% Euroopa Liidu keskmisest. Töötunni kohta ulatus see 51,3%ni, sest Eestis on tundide arv hõivatu kohta suurem. Kõrge palga- ja elatustasemega Lääne-Euroopa riikides on SKP statistika järgi palgatase töötlevas tööstuses umbkaudu kolm korda kõrgem kui Eestis, kuid Rumeenias ja Bulgaarias teenitakse vaid pool Eesti palgast. Võrreldes enamiku Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega ning lisaks Portugali, Kreeka ja Küprosega on Eesti palgatase töötlevas tööstuses kõrgem (vt joonis T2.1).

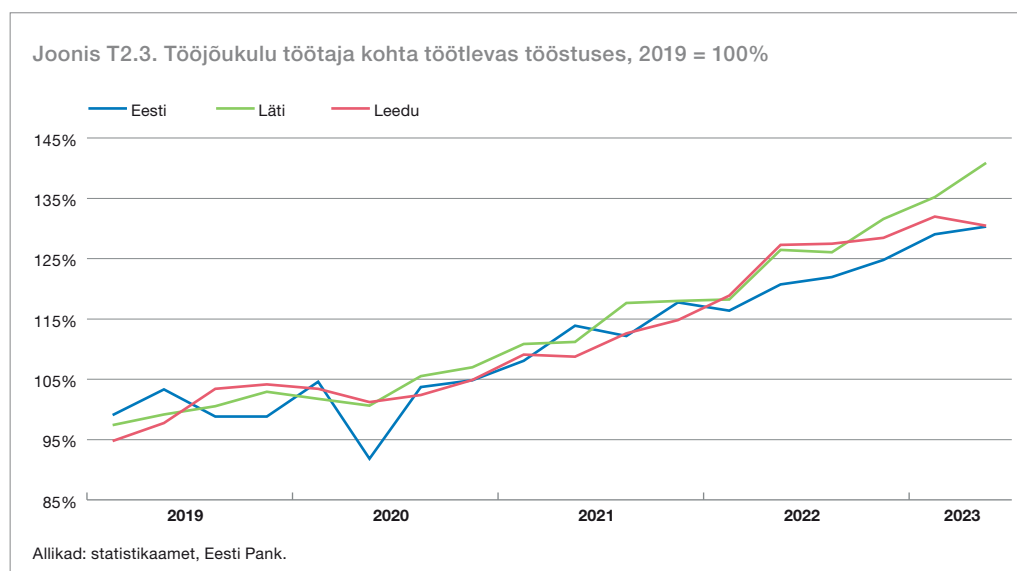

Kui võtta aluseks tööjõukulu indeksi nelja aasta keskmine muutus, siis vaatlusalusel ajavahemikul kasvas Eesti palgatase töötlevas tööstuses aeglasemalt kui viies Kesk- ja Ida-Euroopa riigis, sealhulgas Leedus ja Poolas; lisaks oli meie tempo väga sarnane Läti ja Sloveenia omaga (vt joonis T2.2). See on hea uudis, sest need riigid on eksporditurgudel Eesti peamised konkurendid. Võrreldes kaugemate KIE riikide – Tšehhi, Slovakkia, Sloveenia ja Horvaatiaga – on Eesti tööjõukulu kasvanud siiski kiiremini. Samuti kasvab palgatase Eestis kiiremini kui Lääne-Euroopa

kõrge palgatasemega riikides. See on osa pikaajalisest lähenemisprotsessist ja pole seega üllatav. Nagu näha, on erinevused kasvumäärades tööjõukulu indeksi ja SKP andmete põhjal üsna suured. Et aga SKP statistika põhjal oli Eesti tööjõukulu kasv nii hõivatu kui ka töötunni kohta aeglasem kui tööjõukulu indeksi põhjal, siis järeldused kehtivad ka neid andmeid aluseks võttes.

Vaatlusaluse nelja aasta sisse mahtusid nii koroonaviiruse pandeemia kui ka sõja- ja energiakriis. Millal tekkis erinevus Eesti tööjõukulu dünaamikasse võrreldes meie lähimate naabrite Läti ja Leeduga? SKP andmete järgi oli pandeemia ajal Lätis ja Leedus tööjõukulu kasv Eestiga üsna sarnane, alates 2022. aastast on see aga naaberriikides olnud mõnevõrra kiirem (vt joonis T2.3). Eriti torkab silma, et viimase aasta jooksul on tublisti hoogustunud Läti tööjõukulu kasv.

Konkurentsivõime seisukohast on lisaks tööjõukulule oluline, kui tootlik on töötajad, sest sellest oleneb, kui palju tuleb töötajale kulutada ühe toodanguühiku tootmiseks. Kiire palgakasv ei haava konkurentsivõimet, kui sellega käib kaasas samaväärne tootlikkuse kasv. Seega: konkurentsivõime seisukohast annab lihtsalt palgafondist või töötasust mõnevõrra rohkem infot töötajad

ühikukulu, mis näitab, kui palju maksavad tööandjad töötajatele loodava lisandväärtuse ühiku kohta. Töäjõu ühikukulu puudus on see, et väiksema nõudlusega perioodidel kahaneb tootlikkus osaliselt ettevõtete otsuse tõttu hoida nõudluse taastumise ootuses töötajaid palgal. Sarnaselt tööjõukulu näitajatega on nominaalne töäjõu ühikukulu kasvanud Balti riikide seas kolme viimase aasta jooksul kõige kiiremini Leedus. Lätis ja Eestis on muutus olnud pea ühesugune (vt joonis T2.4). Nõnda ei viita ka töäjõu ühikukulu areng, nagu oleks Eesti töötleva tööstuse konkurentsipositsioon nende riikidega võrreldes halvenenud.

